

PROBLEMI MOVONAVSTVA
TA MIJKVLTURNOI KOMUNIKACII

УДК 81'372

Ю. О. Гайденко

аспірант кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

СИНТАКСИЧНИЙ ПОВТОР ЯК СТИЛІСТИЧНИЙ ЗАСІБ
ВИРАЖЕННЯ АВТОРСЬКОЇ МОВИ (НА МАТЕРІАЛІ
РОМАНУ ШАРЛОТТИ БІНГХЕМ «THE WHITE MARRIAGE»)

У статті розглядається стилістична значущість синтаксичного повтору та його комунікативно-прагматичний потенціал. Здійснено типологізацію синтаксичного повтору й аналіз виконуваних його різновидами функцій у художньому просторі роману Шарлотти Бінгхем «The White Marriage».

Ключові слова: синтаксичний повтор, афективність, значущість, комунікативно-прагматичний, перлокутивний.

Постановка проблеми. Сукупна стилістична значущість художнього твору формується не лише словотвірними, лексичними, образними, але й синтаксичними засобами, стилістичне забарвлення яких виникає в певних комунікативних ситуаціях. Одним із найпродуктивніших засобів вираження стилістичного забарвлення є синтаксичний повтор.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема визначення синтаксичного повтору та його різновидів отримала теоретичне обґрунтування в роботах багатьох мовознавців, зокрема І.В. Арнольд [1], М.П. Брандес [2], О.П. Воробйової [7], Є.В. Джанджакової [5], Ю.А. Дригіної [3], Н.П. Кабанової [5], В.А. Кухаренко [4], Н.І. Лихошерст [7], О.М. Мороховського [7], Д.Е. Розенталя [5], Ю.М. Скребнева [6], З.В. Тимошенко [7] та ін., однак, незважаючи на дослідження та широке використання синтаксичного повтору, яке засвідчується мовною та мовленнєвою практикою, це явище, як і його комунікативно-прагматична значущість у комунікативному просторі художнього твору, залишається недостатньо вивченим, що зумовлює актуальність цієї статті.

Мета статті – описати синтаксичний повтор як категорію стилістики, здійснити типологізацію

синтаксичного повтору та визначити його роль у вираженні авторської мови (на матеріалі роману Шарлотти Бінгхем «The White Marriage»).

Виклад основного матеріалу. Синтаксичний повтор – це фігура мовлення, яка полягає в повторенні слів, словосполучень або синтаксичних конструкцій, що в умовах достатньої тісноти синтагматичного ряду виконують однакову синтаксичну функцію чи характеризуються повною або частковою синтаксичною ідентичністю. Як стилістичний засіб синтаксису повтор розширює формальне наповнення речення чи висловлювання, передбачаючи цілеспрямоване відхилення від нейтральної синтаксичної норми, для якої достатньо одноразового використання певного елемента [1, с. 200]. Основним критерієм класифікації синтаксичного повтору в нашому дослідженні є принцип повторення синтаксичної позиції лексичної одиниці або структурно-синтаксичної моделі в кожному наступному (контактно розташованому) реченні чи його частині з (частково) відмінним лексичним наповненням. Тому синтаксичний повтор поділяється нами на явища, перелічені нижче.

– **Анафора**, тобто повтор початкового елемента в низці речень, що слідують одне за одним [2, с. 104]. В авторській мові Шарлотти

Бінґхем цей різновид повтору реалізується за допомогою лексем і синтаксем.

“Daydreams were dangerous; her mother often told her that. Daydreams led people to having false ambitions, being discontented...” (анафоричний повтор лексем)[5, с. 32].

“What a bit of luck to have Arietta come here and then for her to find a room for me, and everything like that. Really, what a bit of luck, because I know no one in London...” (анафоричний повтор синтаксем)[5, с. 336].

– **Епіфора**, тобто повторення кінцевого елемента у двох або більшій кількості речень, що слідує одне за одним [2, с. 104]. Епіфоричний повтор, який подібно до анафоричного реалізується лексемами та синтаксемами, у художньому просторі роману «The White Marriage» представлено, зокрема, такими структурами:

“You were pointing her out in Vogue only last month, remember? The article about style in post-war Britain – she was picked out as the one with the most, remember? <...> You must remember” (епіфоричний повтор) [5, с. 96].

“We cannot expect the Little Puppy’s parents to be on our side. They have never pretended to be on our side” (епіфоричний повтор синтаксем) [5, с. 327].

– Симплока, тобто комбінацію анафори й епіфори у структурі двох або більше суміжних висловлювань (строф, абзаців тощо) [4, с. 141], причому для її утворення достатньо повного відтворення першої та часткового останньої чи навпаки.

“I still think it looks frightful; black tie at a ball looks frightful,” Randy went on inexorably. “Quite frightful. And I dare say from the look of the young men half of them are wearing made-up bow ties at that...” [5, с. 60].

– **Синонімічний повтор**, який полягає у використанні синонімічних лексичних засобів для позначення певної реалії, процесу, дії, їх властивостей, ознак тощо в межах одного речення, висловлювання, надфразної єдності.

“Arietta stared for a second into Randy Beauchamp’s round, smooth, unlined yet middle-aged face” [5, с. 249].

Повтор такого типу є одним із найбільш значущих засобів забезпечення афективності діалогічного мовлення персонажів і реалізується в різних комунікативно-прагматичних ситуаціях із позначкою «емоційна збудженість», що зумовлене широкою варіативністю лексичних

одиниць, які використовуються для рефреної маніфестації думки. Наприклад:

“... I did dance every dance, and I never had to sit out, not once.” – “Well, then!” Arietta clasped her hands over her knees <...> “How perfectly marvellous, how perfectly perfect” [5, с. 70–71].

– Синтаксичний повтор, яким є перелік і його ускладнені різновиди – акумуляція й ампліфікація. **Перелік** – це повторення однорідних синтаксичних одиниць різного об’єму в межах закінченого висловлювання [2, с. 102]. В авторській мові Шарлотти Бінґхем він слугує засобом конкретизації інформації, деталізованого опису предметів і явищ, підкреслення кількості та різноманіття реалій навколишньої об’єктивної дійсності.

“Deauville, Trouville, Paris, gold trinkets, junkets to Venice – he could deny his present love nothing...” [5, с. 160–161].

“Couldn’t do that now, not with this lot turning the country upside down and inside out, making laws for this and laws for that, turning England into some kind of police state” [5, с. 93].

Перелік у межах складного речення утворюється через включення до його складу подібних підрядних або простих речень, об’єднаних сурядним зв’язком, які, взаємодіючи, утворюють паратактичний ланцюг. Згідно з І.В. Арнольд, така взаємодія синтаксичних структур у межах складного речення утворює специфічний різновид повтору – **синтаксичну конвергенцію**, тобто групу з декількох елементів, що збігаються за функцією й об’єднані однаковим синтаксичним відношенням стосовно слова чи речення, якому вони підпорядковуються [1, с. 210]. Залежно від наявності формально вираженого семантичного підсумку в кінці синтаксичної конвергенції виділяють два типи фігур, які в стилістиці отримали назву акумуляція й ампліфікація.

Акумуляція – це стилістична фігура, що полягає в нагромадженні у межах одного речення або надфразної єдності конструкцій чи їх частин, формально виражених підрядними реченнями або простими, об’єднаними сурядним зв’язком, які слідує одне за одним, виконують одну синтаксичну функцію, підпорядковуються одному базовому слову чи реченню, характеризуючи певну реалію навколишньої дійсності, процес, дію, її ознаки, властивості тощо. Наприклад:

“She gazed round her at the white painted walls of her little bed-sitter, at the cupboard, at the simple cotton curtains” [5, с. 342].

*“It seemed that had not her mother had the misfortune to give birth to Arietta, Audrey could have been an elegant woman attending fashionable parties **where hostesses entertained glamorous guests, where life was easy and sophisticated, where attractive women met rich men who whisked them away to lives of luxury**” [5, с. 85–86].*

Ампліфікація – це стилістична фігура, за якої, на відміну від акумуляції, кінцевий ефект нагромадження синтаксично паралельних структур підсилюється замикаючою фразою, що слугує формально-семантичним узагальненням – підсумком їх сукупного змісту (іншими словами – ампліфікується). У художньому просторі роману Шарлотти Бінґхем «The White Marriage» ампліфікація представлена різними моделями, які характеризуються значним комунікативно-прагматичним потенціалом. По-перше, вона реалізується на рівні речення.

*“The lightness of the food, the perfection of the wines, their choice, even the glitter of the Waterford glasses, and the solid- silver knives and forks, **all combined to seduce him, until, as they moved back into the Blue Room, he found he had not stopped enjoying himself for almost two hours**” [5, с. 163].*

По-друге, її стилістична значущість актуалізується на рівні надфразної єдності, де останнє речення слугує загальним висновком до попередньо вжитих паралельних синтаксичних конструкцій.

*“In the next minutes, as the noise and chatter swelled around her, and the sunlight filtered through the windows on to the variety of stuffs and feathers, sequins and buttons, tiny swathes of silk velvets, flowers and veiling, the realisation gradually came to her that **she had been freed from her toys and her old school books, from the pink and white curtains of her room with the bobbed fringe that ran down the sides, from the steady, unvaried life of Rushington, from her parents’ silently reproachful eyes, from the night-time sound of the hunting owl hooting on its way to the Downs; from the Vauxhall breaking down; from Clem Arkwright’s Garage; from the butcher who liked to tease her as if she was still a schoolgirl. She had been freed from the whole tangle of her ordinary, happy childhood**” [5, с. 377–378].*

Приклади засвідчують, що ефективність акумуляції й ампліфікації залежить від кількості повторюваних синтаксичних структур і відрізка

мовлення, у межах якого вони реалізуються. Останній приклад ілюструє, що ефективність синтаксичної конвергенції в більшості випадків підсилюється використанням інших стилістичних прийомів, зокрема синтаксичного паралелізму, анафоричного повтору лексеми *from*, синонімічного повтору *noise and chatter*, парного переліку *stuffs and feathers, sequins and buttons*, багаточленного переліку із асиндетоном, який поєднує одним сполучником два члени речення, – *tiny swathes of silk velvets, flowers and veiling*.

Перелічувані елементи пов’язуються в межах синтаксичної структури в безсполучниковий (асиндетон), багатосполучниковий (полісиндетон) або змішаний спосіб, тому тип зв’язку, що виникає між ними, є важливою синтаксичною характеристикою переліку та його різновидів, збагачуючи висловлювання додатковими експресивно-стилістичними відтінками.

– **Асиндетон** – це тип синтаксичного повтору, різновид сурядного зв’язку, який з’єднує елементи, що перелічені в безсполучниковий спосіб. Речення з асиндетоном характеризуються лаконічністю викладу інформації, акцентуючи увагу читача на перелічуваних елементах; його комунікативно-прагматичний вплив у корпусі синтаксичних будов зворотно пропорційний кількості членів і синтагм, пов’язаних безсполучниково. Наприклад:

*“They both stood for a few seconds in reverential silence, **gazing at the motor car, remembering her in her glory days before the war**” [5, с. 92].*

*“Sunny looked round the room in which they were sitting, noting **the vast arrangements of hothouse flowers, the large blue vases, the marble columns, the carved gold picture frames, the vast eighteenth-century rug**” [5, с. 106].*

На противагу полісиндетону, введення якого у висловлювання забезпечує розміреність, протяжність викладу авторської думки, використання асиндетона надає синтаксичній будові різкості, суворості та може навмисно використовуватися в будь-яких типах мовлення автора чи персонажів для відображення емоційно напружених комунікативно-прагматичних ситуацій типу «співбесіда», «вимагання» тощо, надаючи висловлюванню ефект квапливості.

“The butler threw open the door <...>. – “A young lady come for the interview,” he announced from the door ... the woman finished writing something. She finally looked up. “Sit down,” she said <...>. Arietta sat down carefully

and with due consideration to the usual niceties: no crossing of ankles, skirt to be arranged decorously, gloved hands held loosely in the lap” (комуникативно-прагматична ситуація «співбесіда») [5, с. 187–188].

“Of course, now that Arietta is able to go out to work, it seems to me, after all I have done for her, that it is only right that she could contribute to the household, find a job locally, pay me weekly for her keep, help towards the expense of running the place” (комуникативно-прагматична ситуація «вимагання») [5, с. 355].

– **Полісиндетон** – це різновид сурядного зв'язку, що з'єднує більшу кількість елементів, які перераховуються, супроводжуючи кожен сполучником [2, с. 102]. Полісиндетон є ще одним різновидом синтаксичного повтору. Ступінь афективності висловлювань із позицій полісиндетона, подібно до асиндетона, зворотно пропорційний кількості повторюваних сполучників, що виступають засобом рематизації – вираження найбільш значущої з позиції автора-творця частини інформації. При цьому багаторазове повторення сполучників надає викладу художнього твору розміреності, урівноваженості, протяжності, що засвідчується авторською мовою Шарлотти Бінґхем.

“She was required, daily, to attend secretarial college, study, and help around the house, just as if nothing had happened in her life, just as if she was not engaged to Gray Wyndham, just as if she had not scandalised the neighbourhood by acquiring a fiance at what was generally considered far too young an age; just as if she had not won over Jocelyn Wyndham’s heart...” [5, с. 227].

“Strangely indifferent, I don’t know why. Perhaps it is the hot weather, or perhaps it is the time of year, and the hot weather, neither August, nor May, neither autumn nor spring. Or perhaps it is the growing realisation that I am indifferent” [5, с. 272].

– Одним із різновидів повтору на синтаксичному рівні, стилістичним засобом, на якому в більшості випадків ґрунтуються перелік, ампліфікація й акумуляція, вважають паралелізм. **Паралелізм** – це повтор синтаксичної будови двох або більше речень чи їх частин. Із формального погляду, паралелізм є синтаксичною еквівалентністю сусідніх конструкцій, повтором не окремих слів, а синтаксичної моделі в цілому. Залежно від типу та складності конструкцій, які повторюються, його поділяють на мікропаралелізм і макропаралелізм, тобто

засіб організації малих і великих форм відповідно.

Мікропаралелізм – це паралелізм у межах одного речення, за якого один його член (обставина, додаток, означення) утворює паралельні конструкції [3, с. 150], що, зокрема, ілюструють синтагми такого типу в авторській мові Шарлотти Бінґхем.

“...Where else is the company amusing, the food exquisite and the atmosphere so relaxed that we all give of our best” [5, с. 40].

“The food was delicious, the women decorative, and Gray was, as always, the perfect guest...” [5, с. 44].

Макропаралелізм – це паралелізм самостійних речень або низки підрядних речень [3, с. 150]. У корпусі роману «The White Marriage» макропаралелізм ілюструють, серед інших, такі синтаксичні одиниці:

“Her father worked for a company that helped restore old buildings, which was why <...> he was not at all rich, which was also why her mother had a service altering and refashioning ball gowns...” [5, с. 12–13];

“Gray walked down the room, looking round appreciatively at the Victorian watercolours on die wall, at the tweed-covered books on shelves either side of the fireplace, at the highly polished fire irons, at the neat pile of kindling, strips of newspaper, and raggedly cut items of wood from every and any source” [5, с. 21].

У сучасній мовознавчій літературі паралелізм розглядають як важливий засіб текстотворення, який реалізується в повній або частковій (неповній, незакінченій) формах. Повний паралелізм – це абсолютний повтор структури одного речення в наступному. Синтаксично ідентичні конструкції мають значний комунікативний потенціал, характеризуються високим ступенем афективності й часто супроводжуються лексичним повтором.

“When the basement was flooded in the winter, where was Nephew Sam? In Morocco painting in kasbahs, smoking a hookah, and acquiring a taste for wearing a fez. When the lady upstairs came through the dry rot in the ceiling, where was Nephew Sam? In Cornwall painting fishermen, smoking Capstan, and acquiring a taste for wearing fishermen’s jumpers” [5, с. 280].

“Who wouldn’t want Dilke to have loved you, as you deserved? Who would not want you to have been able to love Dilke as you wanted?” [5, с. 453].

На відміну від повного паралелізму, частковий паралелізм позбавлений повного симетричного повторення. Частковий (неповний, незакінчений) паралелізм – це повтор декількох синтаксичних одиниць у межах одного речення чи суміжних речень [3, с. 151]. Високим комунікативно-прагматичним потенціалом і перлокутивним ефектом у контексті авторської мови Шарлотти Бінґхем володіють синтагми, які максімально наближені до повністю паралельних, однак не відповідають їм через відсутність певних формальних характеристик.

“Sunny indicated for Gray to step into the hall, after which she pointed at a telephone on the hall table. It was polished, it was dusted, and it stood on a mat” [5, с. 18].

“The light being the future, the dark being the present” [5, с. 354].

Частково ідентичні з позицій синтаксису конструкції в корпусі роману представлені зокрема такими одиницями:

“She stood up and, going to a heavy glass ashtray, she stubbed out her Turkish cigarette in its gleaming, immaculate centre” [5, с. 326];

“In the ordinary way Arietta would have been looking forward to Sunny coming to London; would have resolved to put flowers in the room strove her own” [5, с. 309].

– Особливим різновидом повтору в межах синтаксису речення є **синтаксична тавтологія**, тобто повторення тотожних за змістом і граматично синонімічних елементів [2, с. 105]. Типологізація синтаксичної тавтології в нашому дослідженні виходить із мовознавчої позиції форми та змісту, тому в межах цієї синтактико-стилістичної фігури виділяються такі різновиди, як пролепса й тавтологія в приєднувальних твердженнях.

Пролепса – це повторення члена речення (зазвичай підмета), вираженого іменником, у формі займенника, причому іменник, відокремлений від іншої частини речення за допомогою займенника, ніби відособлюється [4, с. 86]; перший виконує автосемантичну, а другий – синсемантичну функцію. У художньому просторі роману Шарлотти Бінґхем «The White Marriage» пролепса використовується в діалогічному мовленні персонажів, а також у невластивій прямій мові, передусім, для емпатичного підкреслення предмета мовлення, а також функціонально-стилістичної (стильової) орієнтації читача.

“People like that, they always know something” [5, с. 58].

“Audrey being so particularly adept at extortion, she would ask him to lunch once a month, and grumble at him so long and so hard that Uncle Bob would inevitably find himself writing out an even larger cheque...” [5, с. 85].

Тавтологія в приєднувальних твердженнях – це повтор сукупного змісту речення за допомогою приєднувального висловлювання, яке виступає абстрактною схемою речення, засобом відтворення всієї його синтаксичної структури в схематизованому вигляді. Воно складається з двох елементів: підмета, вираженого займенником, і присудка, що маніфестується допоміжним чи модальним дієсловом [4, с. 87].

В авторській мові Шарлотти Бінґхем цей різновид синтаксичної тавтології використовується в невластивій прямій мові й діалогічному мовленні персонажів, слугуючи засобом відображення функціонально-стилістичних відтінків.

“Of course I want to go, of course I do!” Sunny caught her mother by the arm as she was turning away...” [5, с. 56].

При цьому формально-змістова структура приєднувального твердження може розширюватися через додавання прислівників-інтенсифікаторів семи емоційності (*really, certainly, of course* тощо).

“I hope that she stays sound until she reaches the end of his journey, Miss Chantry, I do really” [5, с. 29].

Висновки і пропозиції. Синтаксичний повтор і його різновиди засвідчують, що вони слугують дієвими засобами вираження авторської мови, ефективними інструментами емоційно-сміислової домінанти тексту; вони мають інтенційну природу, адже виконують не лише локутивну, а й ілокутивну функцію та спрямовані на досягнення перлокутивного ефекту. У комунікативно-прагматичному просторі художнього твору синтаксичний повтор зумовлює реакцію читача, провокуючи його на бажане для автора емоційно-оцінне ставлення. Стилістична значущість синтаксичного повтору засвідчується використанням конкретного його різновиду з метою досягнення бажаного прагматичного впливу, а прагматична спрямованість – використання цього синтактико-стилістичного засобу для більшого афективно релевантного відображення цілком визначеної комунікативно-прагматичної ситуації, що підтверджується синтаксичним простором роману «The White Marriage» Шарлотти Бінґхем.

Список використаної літератури:

1. Арнольд И.В. Стилистика. Современный английский язык : [учебник для вузов] / И.В. Арнольд. – М. : Флинта : Наука, 2002. – 384 с.
2. Брандес М.П. Стилистика немецкого языка : [учебник для институтов и факультетов иностранных языков] / М.П. Брандес. – М. : Высшая школа, 1983. – 271 с.
3. Дрыгина Ю.А. Некоторые особенности синтаксического параллелизма в современной английской научной прозе / Ю.А. Дрыгина // Единство системного и функционального анализа языковых единиц : материалы междунар. науч. конф. – Белгород, 2003. – Вып. 7, ч. 1. – С. 149–151.
4. Кухаренко В.А. Практикум зі стилістики англійської мови : [підручник] / В.А. Кухаренко. – Вінниця : «Нова книга», 2000. – 160 с.
5. Розенталь Д.Э. Справочник по правописанию, произношению, литературному редактированию / Д.Э. Розенталь, Е.В. Джанджакова, Н.П. Кабанова. – М. : ЧеРо. – 1999 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://evartist.narod.ru/text1/20>.
6. Скребнев Ю.М. Основы стилистики английского языка : [учебник для ин-тов и фак. иностр. яз.] / Ю.М. Скребнев. – М. : Астрель, 2003. – 221 с.
7. Мороховский А.Н. Стилистика английского языка / А.Н. Мороховский, О.П. Воробьева, Н.И. Лихошерст, З.В. Тимошенко – Киев : «Вища школа», 1984. – 241 с.
8. Bingham C. *The White Marriage* / C. Bingham. – London : Bantam Books, 2007. – 480 p.

Гайденко Ю. А. Синтаксический повтор как стилистическое средство выражения авторской речи (на материале романа Шарлотты Бингхем «The White Marriage»)

В статье рассматривается стилистическая значимость синтаксического повтора и его коммуникативно-прагматический потенциал. Осуществляется типологизация синтаксического повтора и анализ выполняемых его разновидностями функций в художественном пространстве романа Шарлотты Бингхем «The White Marriage».

Ключевые слова: синтаксический повтор, аффективность, значимость, коммуникативно-прагматический, перлокутивный.

Gaidenko Yu. Syntactic repetition as a stylistic device of the author's speech representation (based on Charlotte Bingham's novel "The White Marriage")

The article is aimed at syntactic repetition, its stylistic value, communicative and pragmatic potential. The classification of the syntactic repetition is carried out. The functions performed by types of the syntactic repetition based on Charlotte Bingham's novel "The White Marriage" are analysed.

Key words: syntactic repetition, affectivity, value, communicative and pragmatic, perlocutionary.